

KOMPOST

Strakonický měsíčník o ochraně přírody

červen 2023

Environmentální akce, reporty, přírodovědná pozorování, ekoporadenské tipy, botanika, zoologie, úvahy, recenze, zdravá výživa, práva zvířat, aktivismus, zdravý životní styl, odborná literatura, přírodní beletrie a poezie...

Ekoporadna při Šmidingerově knihovně
Základní organizace ČSOP Strakonice

Vážení čtenáři,

v mnoha diskuzích, článcích i celých knihách se rozebírá odvěká a čím dál více aktuální otázka, zda je možné environmentální krizi řešit ekonomickým způsobem. Tím je myšlena zejména energetická transformace ve prospěch čistějších, obnovitelných zdrojů. Podobným způsobem je často obraceno i téma potravinové krize - v kontextu zejména technologických úprav zemědělské výroby. Je potěšující, že autoři podobných polemik velmi často docházejí k závěru, že řešení, která jsou dlouhodobě proklamována coby „ekologicky šetrná“, jsou zároveň i ekonomicky (celospolečensky) výhodná.

Z obsahu tohoto čísla:

Půjčovna hraček ve Strakonících?.....	2
Akvaponie - jedno z řešení.....	3
Začínáme s agrolesnictvím.....	4
Objevy detektiva Ledňáčka.....	5
Údržba zeleně pod elektrovody - 1.....	6
Pestřenka Cheilosia chysocoma.....	8
Večer s dokumentem - 112. díl.....	8
Pozvánky - červen 2023.....	9
Ani na to nemyslete.....	11
Stolístka ze Strakonice.....	12
Červnový kalendář Jirky Wagnera.....	13
Objevy detektiva Ledňáčka - odpovědi..	13
Závěrečná grilovačka 12. sezóny.....	14

Na straně 8 znovu upozorňujeme na povedený cyklus České televize *Bilance*, kde se ekonomická témata často setkávají s environmentálním rozměrem. A ne náhodou se potvrzuje výše uvedené - a to nejen v případě lesnictví nebo módního průmyslu. V *epizodě* z roku 2021 o energetice byly jednoduchým, ale velmi výstižným způsobem probrány zákonitosti a vyhlídky českého energetického mixu. Včetně důležitých milníků v podobě solárního tunelu, snah o odklon od uhlí i umělého politického brzdění rozmachu obnovitelných zdrojů.

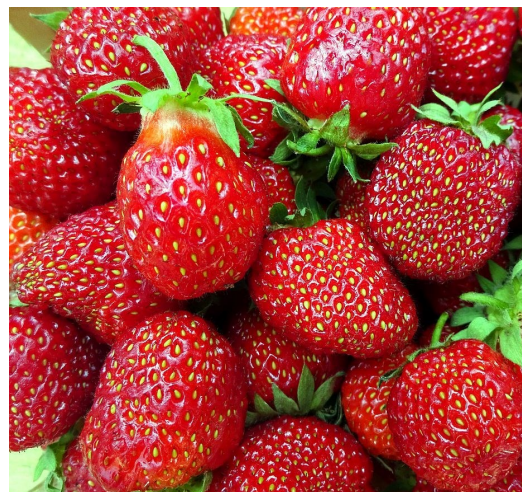

Foto Jiří Wagner

O poznání přikřeji se o celospolečenských vyhlídkách vyjadřuje americký spisovatel českého původu profesor Václav Smil. I když jeho pesimisticky znějící předpovědi nepotěší ani ekonomy, ani environmentalisty, ve všeobecných závěrech akcentuje jednu důležitou souvislost. Naše dobře míněná honba za „zelenými“ technologiemi se může minout účinkem, pokud výrazněji nezpracujeme také na našich požadavcích a osobní spotřebě. Může se totiž velmi snadno stát, že půjde o pověstné vytloukání klínu klínem s výraznými a možná nepředvídatelnými dopady na životní prostředí. Pro letní čtení tedy doporučujeme nejen jednu z jeho několika knih, ale také [tento rozhovor](#).

Přejeme vám mnoho pěkných letních zážitků blíže přírodě, váš Kompost. -jj-

Překopávky

Půjčovna hraček ve Strakonících?

Na nedávné akci PechaKucha Night v Písku při příležitosti oslav Dnu Země byl odprezentován zajímavý projekt půjčovny hraček (www.pujcimsihracku.cz), který primárně operuje v Praze, ale díky provázanosti zakladatelky **Moniky Kozákové** s jihočeským regionem můžete jeho služby využít i u nás ve Strakonících. Moniku jsme na dálku vyzpovídali a vy se tak můžete o půjčovně dozvědět bližší informace.

Moniko, jak vznikla myšlenka projektu nebo jak ses k půjčování hraček dostala?

Ahoj. Moc děkuju za příležitost k rozhovoru. První impulz, kdy se myšlenka půjčovny zrodila, byl, když jsem chtěla já sama svému synovi koupit Piklerové trojúhelník a vyzkoušet Montessori houpačku. Obě hračky nejsou zrovna levné. Jsou skvělé k tréninku hrubé motoriky, ale já jsem si nebyla jistá, jestli by syna bavily. A hlavně jsem si vůbec nebyla jistá, zda je chci mít třeba rok v obýváku. Tak jsem hledala, zda bych si je nemohla někde půjčit. Zjistila jsem, že nikde v mém okolí se nic takového nenabízí a ani ta možnost půjčování není po Čechách rozšířená. Tak jsem si řekla, proč takovou půjčovnu nezaložit. A bylo to. Na rodičovské jsem si ze dne na den založila půjčovnu a objednala do ní první hračky.

Z dostupných informací je zřejmé, že se půjčovna specializuje na „solistikovanější“ hračky, které nějak rozvíjejí schopnosti dětí. Zároveň je tam zřejmá souvislost s alternativními směry vzdělávání. Můžeš to nějak přiblížit?

Solistikovanější, to je moc zajímavé slovo. Možná by se to tak dalo i říci. Já ráda popisuji náš sortiment spíše jako hračky a pomůcky, které opravdu dítě nějakým směrem reálně rozvíjí. Ať už jejich hrubou motoriku, jemnou motoriku, jejich představitivost a další a další pro rozvíjející se mozek důležité schopnosti. Jsou samozřejmě i hodně spojené se směrem Montessori, waldorfským a dalšími. Není to však tak, že tyto pomůcky a hračky jsou jen pro rodiny, které tyto směry zajímají. Právě naopak. Všechny, které nabízíme, jsou vhodné pro naprosto všechny děti. A nejsou to jen „hračky“, ale i třeba ortopedické puzzle hodně prospěšné i po fyzioterapeutické stránce pro děti i dospělé a tak podobně. Hodně mi záleží na tom, aby opravdu to, co nabízíme, dítě něčím rozvinulo a ne jenom ho na určitý čas zabavilo a nic navíc mu nepřineslo. Takových hraček jsou plná hračkárství. Náš sortiment se každým měsícem sice rozrůstá, ale stále se snažím této myšlenky hraček pro rozvíjení schopností dětí držet.

Foto archiv Moniky Kozákové

Chápu správně, že hlavním motivem půjčovny hraček je možnost vyzkoušet si nákladnější „větší“ hračky (na které se Tvoje půjčovna soustředí), aby rodiče nekupovali nic z toho naslepo?

Dalo by se říci, že jeden z hlavních. Převážná většina našich hraček je opravdu na pořízení finančně nákladnější. A zákazníci mají různé důvody, proč si hračky chtějí půjčit. Někdo opravdu nechce dávat za hračku tolik peněz a půjčení na určitý čas jim přijde daleko smysluplnější. Jiní nechtějí doma skladovat množství hraček, často i prostorných a jsou rádi, že je mohou za čas vrátit a nemusí je uklízet do skříně. Mám i zákazníky, kteří rádi hračky točí a takřka každý měsíc mají doma pro své dítě něco jiného. A setkávám se také často s tím, že půjčovna je prvním odrazovým můstkem, kdy si nějakou hračku opravdu následně koupí lidé domů. Stává se to tak z jedné třetiny, že půjčení je impulz k následné koupi, když dítě, ale často i rodiče hračka uchvátí, nebo naopak také mohou zjistit, že jejich dítě bavila například jen čtrnáct dní a není rozhodně moudré ji kupovat nastálo. Taková ji s radostí za měsíc vrací a jsou rádi, že ji měli možnost takto vyzkoušet.

Přes to všechno není v plánu časem rozšířit půjčovnu i o menší hračky, deskové hry nebo něco podobného? Třeba o záležitostech, které byly oblíbené dřív, ale teď už nejsou k sehnání?

Budu upřímná. Od začátku jsem se specializovala právě na větší, nebo i třeba menší, ale finančně nákladnější hračky právě z těch důvodů, o kterých jsem mluvila. Dalším důvodem je i jejich údržba mezi půjčeními. Čištění a desinfikování, u některých mytí, je u třeba drobných hraček celkem pracné nebo dosti nemožné. Samozřejmě je to případ od případu. Na deskové hry, myslím, že půjčovny existují a tak není úplně mým cílem se do tohoto sortimentu hrnout. Když vezmu ještě takové ty plastové hračky, co má doma asi téměř každé dítě, tak ty nikdy nebyly mým cílem. Stojí pár korun a lidé si je mohou a často i kupují naprosto běžně a dají se sehnat v běžném hračkárství. Hračky, které mám v půjčovně já, ale klasická hračkárství nenabízejí, a proto mi vždy dávalo smysl je půjčovat. Ohledně poslední otázky. Mu-

sím se přiznat, že věta „které byly oblíbené dříve, ale teď už nejsou k sehnání“ mne velmi zaujala. Přemýšlím, co třeba by to mohlo být. A pokud by se něco takového našlo, a hlavně tedy sehnalo, proč do toho nejít.

Hlavní devizou půjčoven nebo výměnných projektů je environmentální hledisko - ušetřit zdroje na výrobu nových věcí. Jakou váhu má v Tvém projektu tohle hledisko? A zohledňuješ při výběru třeba i materiály, ze kterých jsou hračky vyráběny, výrobní postupy atd.?

Ohromnou. Právě proto, že mi nedává smysl, aby si lidé pořídili hračky, které jejich dítě nebude po chvíli vůbec bavit. Pak je takový nákup podle mého úplně zbytečný. A i z toho ekologického hlediska výroby. Samozřejmě někteří, kterým se to stane, se často snaží hračku prodat. Ale mnoho z nich ji mají třeba jen v šuplíku, ve skříni, ve sklepě a doufají, že chvíle té hračky ještě přijde. Ale někdy se tak vůbec nestane.

Převážná většina sortimentu, který nabízíme, je ze dřeva. Velmi často nakupuji u českých výrobců a dílen. Moc ráda je touto cestou podporuji a často je i doporučuji. Některé hračky máme samozřejmě i ze zahraničí. Ale tyto hračky alespoň nakupuji u e-shopů, které provozují maminky a často ještě na rodičovské. A tím se zase snažím podpořit ty. Dbám na kvalitu hraček, snažím se vybírat opravdu svědomitě a záleží mi velmi na nezávadnosti. Stejně, jako používám přírodní a nezávadné čisticí prostředky pro mytí a údržbu, tak vyžaduji, aby samotné hračky byly vyrobené s ohledem na to, že si s nimi hrají děti.

Hlavní „sídlo“ půjčovny je v Praze. Regionální čtenáře bude ale více zajímat možnost půjčování v rámci Strakonice. Jak to tedy funguje? A platí např. ceny a seznamy hraček uvedené na webu?

Ano, v Praze trávíme trochu více času než tady na jihu. Ale Strakonice, respektive Horní Poříčí, to je moje rodiště a pravidelně sem s rodinou stále jezdíme. A tak mi Strakonice, jako druhé místo vyzvedávání hraček, dává velký smysl. Některé hračky tu mám přímo alokované a jiné podle zájmu při naší pravidelné cestě sem jen hodíme vždy do auta a svezeme sem s námi. Sortiment je tedy naprosto stejný, ceny jsou v ceníku platné pro celou ČR. A i doba půjčení na měsíc je stejná. Jen je vždy důležité při zamluvení hračky dát vědět, když chce zákazník vyzvednout právě ve Strakonících. Popřípadě ještě, pokud chce hračku poslat. Občas poskytuji i to, pokud jsou lidé odjinud než z Prahy nebo Strakonicka a hračka se vejde do rozměrů a hmotnosti pro zaslání.

Chtěla bych poděkovat za možnost rozhovoru pro váš časopis a těším se, jestli nějakého čtenáře potkám osobně - při půjčení hračky. *-jj-, Monika Kozáková*

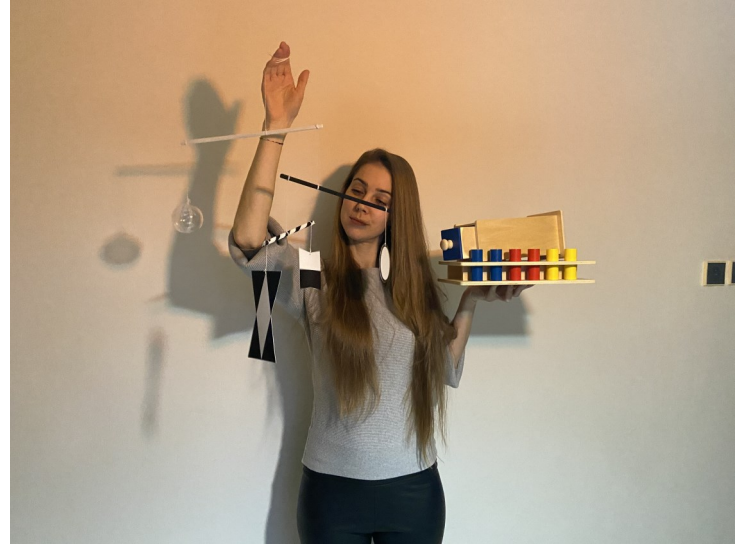

Foto archiv Moniky Kozákové

Akvaponie - jedno z řešení potravinové budoucnosti?

Některé alternativní systémy pěstování rostlin a chovu zvířat bující v posledních letech jsou reakcí na zvýšenou poptávku po potravinách a také projevem modernistického pojetí doposud běžných odvětví lidské činnosti. Akvaponie je koncept, který rozšiřuje již zaužívanou hydroponii (pěstování rostlin na živných roztocích) o prvek chovu zvířat - v tomto případě ryb. Tento systém sám sebe propaguje jako čistou, soběstačnou a úspornou formu smíšené potravinové produkce, která tudíž může sehrát svou dílčí roli v řešení budoucí potravinové krize. Je tomu však skutečně tak? Systém jsme podrobili bližšímu zkoumání, a i když rešerše přinesla zatím více dalších otázek než odpovědí, některé závěry i tak vyvodit lze.

Jako modelový příklad jsme vybrali společnost Future Farming - největšího českého hráče v tomto byznysu, který už má na svém kontě několik akvaponických farem. Společností protékají finance v řádu desítek až stovek miliónů korun. Samotné financování se stalo pro firmu Achillovou patou a vypovídá to cosi o celém konceptu, ale o tom později.

Z [webové prezentace](#) projektu se dle očekávání dozvíme samá pozitiva, což je na první pohled zavádějící a hraničí to s praktikami greenwashingu. Akvaponií se v tomto konkrétním a v mnoha dalších podobných případech rozumí kombinovaný chov ryb a hydroponické pěstování plodin (nejčastěji salátů, případně bylinek). Hlavní přidanou hodnotou by mělo být využívání odpadních produktů ryb, resp. živin z přečištěných výkalů, rostlinami. Ty by na oplátku měly formou kořenové čistírný vodu čistit a v rámci určité uzavřenosti cyklu vracet zpátky rybám. Jako pozitiva jsou dále uváděna úspora vody a půdy, absence používání chemikálií, kvalita a zdravotní nezávadnost produktů a nezávislost na výkyvech počasí. To všechno zní hezky, ale jen do té doby, než obrátíme minci. Na první pohled uzavřený cyklus je uzavřený pouze částečně. Naopak vyžaduje velké množství dalších klíčových vstupů, o kterých však realizátoři spíše mlčí.

Pokud se nad principem akvaponie začneme zamýšlet trochu více do hloubky, naši pozornosti neuniknou důležité souvislosti. V první řadě - bude to vůbec fungovat?

Výživa ryb a výživa rostlin jsou dva poměrně dost odlišné mechanismy, které se akvaponie snaží fakticky propojit do jednoho celku. Vybalancovat tak složitý systém, aby byl vůbec funkční, případně v něm nepřevládala jedna složka s nutností dotovat tu druhou, to není ani trochu jednoduché. A dost o tom vypovídá fakt, že v rámci ČR, Evropy ani světa není zatím příliš projektů, které by se daly označit jako plně funkční, rentabilní nebo kopírovatelné pro masovější rozšíření k řešení potravinové krize nebo nedostatku zemědělské půdy (viz např. [zde](#)). Vše se zdá být zatím v plenkách a ve fázi výzkumu (což samozřejmě nevylučuje možnost, že by to mohlo v budoucnu fungovat).

Druhým podstatným ALE jsou ony zamlčované další vstupy, bez kterých bychom produkce v takovém systému nedosáhli nebo by byla na nerentabilní úrovni. Jde hlavně o krmiva pro ryby a elektrickou energii. Pro chov v akvaponických kulturách se nejčastěji používají masožravé nebo všežravé druhy sladkovodních ryb - sumeček africký, tilapie nilská, koi kapr a další. Kromě toho, že se nejedná ani zdaleka o gurmánsky nejoblíbenější ryby, musí být vykrmovány koncentrovaným krmivem na bázi (jihoamerické) sóji, živočišných a rybích mouček. To s sebou nese obrovskou environmentální zátěž a všechny negativní externality živočišné výroby. Stejně tak jako chov masožravých druhů ryb v akvakulturách, pro které musí být intenzivními způsoby lovena potrava, nepředstavuje akvaponický systém ani zdaleka šetrné nebo udržitelné řešení. Co se týče elektrické energie, nejvíce se jí v rámci akvaponických farem spotřebuje na vytápění, svícení, filtraci a ohřev vody. Přesná čísla bohužel

Akvaponická farma Dolní Heršpice, foto Radek Němec

nejdou dohledatelná, ale ze samotné podstaty půjde asi o nejvyšší nákladovou položku. Pokud připočteme ještě materiálovou náročnost nebo zábor půdy, zelený nádech akvaponie výrazně vyprchává. Pro mnohé bude také důležitý etický rozměr - oproti idealisticky vykreslovaným podmínkám pro ryby se jedná o intenzivní sádkový chov ve stísněných kádích s obrovským rizikem šíření patogenů. Stejně tak se můžeme ptát, jakou výživnou hodnotu budou mít plodiny vypěstované z jednoho typu předčištěného živného roztoku a zda se skutečně v celém systému omejdeme bez chemie.

Přes všechna tato environmentální a technologická úskalí však zůstávají hlavní otázkou finance. Nebude nakonec jedinou pohyblivou složkou v rozpočtu přemrštěná cena akvaponických produktů, které se svezou na moderní vlně rádobyudržitelných a superzdravých potravin? Projekt Future Farming je poměrně megalomanskou záležitostí, která podstatnou část svého byznysu postavila na možnosti zapojit se vašimi vlastními penězi. Pokud máte dobrodružnou náturu, můžete si pořídit dluhopisy, nabídnout své pozemky nebo do projektu rovnou investovat nákupem akcií (viz [zde](#)). Případně si můžete objednat kompletní technologii. Zčásti takto a zčásti formou bankovních půjček firma od roku 2018 získala již několik stovek miliónů korun. V letošním roce však ČNB firmě přivřela kohout (viz [zde](#)) z důvodu netransparentních toků peněz a celkové rizikovosti podnikatelského záměru. Více než udržitelnou alternativní zemědělskou produkci začíná bohužel celý projekt připomínat pouze notně přifouknutou bublinu, v horším případě předem promyšlený tunel.

Abychom byli zcela spravedliví, akvaponie má samozřejmě i několik nesporných výhod. Kromě uvedené úspory vody a půdy také například zkrácení dodavatelských řetězců výsledných produktů, pokud by se podle vize některých realizátorů měly farmy stavět zejména poblíž největších měst. Obrovskou ekologickou stopu by také pomohly umírnit efektivnější technologie a zejména přechod na obnovitelné zdroje energie. To vše je zatím hudbou budoucnosti a mělo by to být řešeno formou relevantních výzkumů, a ne podivných start-upů a podnikatelských záměrů. Zároveň se jedná o příklad toho, kterak se snažíme přechytračit přirozené přírodní pochody. Pokud bychom k půdě a potravinám přistupovali s rozumem a celkovou šetrností, nebylo by podobných „zázračných“ technologií vůbec potřeba. -jj-

Začínáme s agrolesnictvím

Letos bude spuštěna dotační podpora pro farmáře na zakládání a péči o agrolesnické systémy. Agrolesnictví je systém hospodaření, který umožňuje pěstování dřevin na orné půdě / pastvině spolu se standardním pěstováním plodin / pastvou. Jak může agrolesnictví vypadat a co všechno nám nabízí, si můžete přečíst v [Kompostu č. 2/2022](#).

Nyní již já a moje kolegyně projektantka Zuzana Špaková připravujeme první projekty a letos na podzim budeme sázet. Celkem máme poptávku na cca 150 ha v rámci celé ČR. Nedaleko Strakonici vzniknou rovnou dvě nové agrolesnické plochy. Jedna na pastvině, kde budou stromy vytvářet stín pro dobytek a také obohacovat půdu o novou organiku. A druhá na orné půdě, kde budou řady ovocných a lesních stromů díky úrodě zlepšovat jídelniček nejen divoké zvěři.

Základní předběžné podmínky dotace na agrolesnictví (dále jen ALS) – na finální schválení nařízení vlády s přesnými podmínkami ještě čekáme, budou zveřejněny začátkem června 2023

Investiční paušální platba na založení je stanovena ve výši 4353 EUR/ha = 103 tis. Kč na 100 stromů / ha. Dotace na následnou péči (údržba, řez, ochrana, dosazení, zálivka) je 754 EUR/ha/rok = 18 tis. Kč.

Styl výsadby:

Silvoorebné systémy, tj. ALS založené na standardní orné půdě (R) nebo travním porostu, se sází v liniích (řady) stromů. Silvopastevní systémy, tj. ALS založené na trvalém travním porostu (T) se sází buď v liniích, roztroušenou výsadbou nebo skupinovou výsadbou. Po založení ALS nedojde ke změně kultury – díl půdního bloku (DPB) se založeným ALS bude mít v LPIS stále stejnou kulturu jen s příznakem agrolesnictví.

Minimální výměra pro založení ALS je 0,5 ha.

Liniová výsadba dřevin je designována tak, že šířka pásu, kde rostou dřeviny (příkmený pás), může být 1-10 m. Vzdálenost pásů dřevin od sebe (obdělávaná plocha) může být 10-100 m. Vzdálenost je zvolena dle velikosti používané zemědělské techniky. Výsadba ve skupině (pouze pro TTP) může být realizována pouze jednou skupinou dřevin na každý DPB s minimálně 5 ks dřevin a zároveň může pokrývat maximálně 600 m².

Dřeviny:

Vysazeno musí být min 50 % lesních dřevin (tzn. buď max. 49 % druhů ovocných dřevin, nebo nemusí být žádné - tj. 100 % lesních). Velikost sazenic je +120 cm - takzvané odrostky. Je třeba dodržet určitou pestrost výsadby, a proto je třeba vysadit min. 3 druhy dřevin / ha při dodržení poměru max 40 % jedné dřeviny. Celkem se sází v počtu přesně rovno 100 ks dřeviny / ha. Seznam povolených dřevin, ze kterých bude možné vybírat, bude přílohou nařízení vlády.

Administrace:

Ohlášení o založení ALS na formuláři SZIF musí být pro letošní rok 2023 zasláno do 30. září 2023, v dalších letech se bude zasílat standardně do 15. 5. Výsadba stromů musí proběhnout v roce ohlášení, tj. ideálně na podzim. Pro podání žádosti o dotaci je stanoven termín do 30. 11. daného roku. Výsadba musí být v okamžiku zaslání žádosti již dokončena. Proplacení dotace bude nejpozději do 30. 6. následujícího roku.

Zaujalo vás agrolesnictví? Chcete se na něco zeptat nebo máte zájem o projekt či pomoc s výsadbou? Určitě nás kontaktujte: **Tereza Humešová** (thumesova@gmail.com), **Zuzana Špaková** (zuzana@stromyvpoli.cz). Více informací najdete na: www.stromyvpoli.cz.

Budoucí agrolesnické plochy nedaleko Strakonice - pastvina a orná půda, foto Tereza Humešová

Objevy detektiva Ledňáčka

Jednou ze základních knížek přibližujících minulost našeho regionu je rozsáhlá sága „Naši“ od Josefa Holečka (1853-1929). Podrobně se zabývá mimo jiné i životem dětí a jejich pohledem na okolí včetně soužití s přírodou. Je tedy mimořádně zajímavá pro rodiče a prarodiče a z toho důvodu z ní byly později dokonce i vyčleněny příběhy chlapců ze Stožic a vydány samostatně. A to pod různými názvy v letech 1941, 1949 a 1958. Z fondu pobočky Šmidingerovy knihovny Za Parkem si je můžete půjčit i vy a porovnat si zážitky malého Bartoně a Frantíka s dneškem.

Dočetli byste se, jak se předškolák Frantík učil poznávat ptáky podle zpěvu i letu, květiny po proměňavých šatech, jak si pamatoval pranostiky a jiná venkovská moudra, jak se podívoval metajícimu obilí nebo koroptvím kuřátkům a vůbec všemu, co mohl kolem sebe vidět. A uhodli byste, co ho zajímalo vůbec nejvíce? Byly to sousedovy včely. Pozoroval je ze stromu, kde sedával celé hodiny a odkud měl rozhled po celém okolí. Nejdříve se jich bál, protože zažil bodnutí žihadlem, ale brzy s nimi uzavřel příměří a představoval si, jak se od nich naučí dělat med a se sestřičkou ho pak bude rozdávat a prodávat. Smýšlel podobně jako dospělí, jimž také nejvíce ležel na srdci užitek z včelí práce.

Ve snaze podmanit si každého tvora, kterého by šlo nějak využít, přišli lidé na spoustu nápadů, jak se sblížit i se včelami – a podle starých knížek včetně té od J. Holečka se zdá, že v tom bylo, přes všechnu ziskuchtivost, zároveň i mnoho lásky a obdivu. Víte, že včelíny měly dokonce výsadu nedotknutelnosti, a když se někdo do některého schoval, měl tam právo azylu, stejně jako v kostele? Jak víme například od Boženy Němcové z knihy „Babička“, včelám se oznamovala smrt členů rodiny, tak jako příbuzným. Včely byly a jsou námětem mnohých uměleckých děl, z nichž by se daly jmenovat třeba proslulé dřevorezby a malby Josefa Macha z Krušova (viz [zde](#))...

Je pravděpodobné, že i mnoho dnešních včelařů má ke svým hmyzím svěřencům vztah plný posvátné úcty a že si k nim chodí mimo práce i odpočívat a pozorovat je. Bohužel snaha o zjednodušení práce s nimi, jak to bývá, vedla během let naopak k velkým komplikacím. Z různých důvodů, hlavně kvůli stěhování na velké vzdálenosti a vlivem znečištěného a ochuzeného prostředí jsou zdomácnělé včely medonosné silně sužovány parazity a nemocemi. Představte si roztoče kleštíka včelího (to je ten, který způsobuje nemoc varoázu) v mnohonásobném zvětšení a vedle něj jeho hostitelku a vyděsíte se. Je to podobné, jako kdyby se na člověka místo drobného klíštěte přisálo monstrum o velikosti myši nebo ještě něčeho statnějšího.

Foto Vilém Hrdlička

Tu právě včely předvádějí velmi názorně a v rodinách a ve škole se toho patřičně využívalo. V současnosti už není obdiv k zákonitostem hmyzích společenstev tak silný jako dříve, ale i tak jsou čiperné a obětavé včelky v pohádkách výhradně kladnými bytostmi a dobře o tom ví i detektiv Ledňáček. Jeho otázky pro vás jsou tentokrát zaměřené na to, čím včely vynikají zvláště nápadně a proč je tak důležité chránit prostředí k jejich životu.

- Pro dospělé: Jistě dobře víte o významu včel jako opylovačů rostlin. Často se připomíná výrok připisovaný Albertu Einsteinovi: „Kdyby na Zemi zmizely včely, zbývají lidem jen čtyři roky života.“ I když hmyzích opylovačů je spousta (včely samotářky, viz např. [zde](#), pestřenky, motýli, brouci...) a hlavně čmelák je v tom úplný přeborník (viz minulé vyprávění detektiva Ledňáčka), včela medonosná je opravdu výjimečná. Víte proč?
- Pro rodiče vědecky založených školáků: Kolik kilometrů nalétá včelí dělnice za svůj krátký život a kolik medu vytvoří?
- Pro rodiny s batolaty: Snad každý z nás někdy slyšel písničku o včelce Máje, pocházející z koprodukčního animovaného televizního seriálu z let 1975 a 1979. K její doslova celosvětové a léta trvající popularitě přispělo podání Karla Gotta, který přitom o její nazpívání příliš nestál a nechal se k ní přemluvit jen víceméně náhodou, při rozhovoru s autorem skladby na ulici. Víte, kdo hudbu k písni složil? A jakou má seriál knižní předlohu?

Odpovědi najdete na straně 13. **-ah-**

Údržba zeleně pod elektrovedy - 1. část - všeobecné souvislosti

Ošetřování vegetace v ochranných pásmech dálkového elektrického vedení je velmi často diskutované téma. Je možné se jím zabývat z pohledu zákonných předpisů, z pohledu vlastníků pozemků pod elektrovedy a v posledních letech také z velmi aktuálního pohledu environmentálního. Sekundární a dlouho udržované bezlesí je totiž v současné krajině za určitých okolností důležitým prvkem biodiverzity. Na okruh všeobecných souvislostí jsme se v rámci tohoto mikroseriálu zeptali Evy Hadové, zaměstnankyně společnosti 1. písecká lesní a dřevařská, a.s. - střediska Specializovaných lesnických zakázek, které právě mýcení vegetace pod elektrovedy zajišťuje. V následujícím vydání časopisu se dozvíte více o environmentálních souvislostech.

Jaká jsou základní (legislativní) pravidla pro údržbu/mýcení dřevin pod elektrovedy?

Základní legislativní pravidla údržby zeleně pod elektrovedy určuje energetický zákon

č. 458/2000 Sb. Tento zákon ukládá určité specifické povinnosti, a to jak vlastníkům pozemků dotčených zákonným ochranným pásmem elektroenergetického vedení přenosové soustavy, tak i zhotovitelům, kteří provádějí odstraňování a oklešťování stromů pod elektrovedy. Zároveň je třeba řídit se platnými právními předpisy z oblasti ochrany životního prostředí, a to především zákonem č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, dále pak Lesním zákonem č. 289/1995 Sb.

Energetický zákon vymezuje tzv. „ochranná pásma vedení“ jako prostor v bezprostřední blízkosti vedení vysokého napětí, jenž je určen k zajištění spolehlivého provozu a k ochraně života, zdraví a majetku osob. Ochranné pásmo nabývá různé šířky v závislosti na napěťové hladině daného vedení. Vyšší napětí na vedení znamená nutně i vyšší ochranu v podobě širšího ochranného pásma. Zákon udává povinnost udržovat ochranná pásma pravidelným odstraňováním dřevin. Ty nesmějí přesahovat zákonem stanovenou výšku 3 m. Pravidelnou údržbou ochranného pásma se dosahuje spolehlivého provozu vedení a zejména bezpečnosti provozu ve vztahu k veřejnosti. Pokud se vzrostlé stromy pod elektrickými vodiči ponechají, popřípadě se přiblíží k vodičům, hrozí přeskok elektrického výboje na strom. Důsledkem může být výpadek vedení a ohrožení spolehlivého provozu přenosové či distribuční soustavy. Stejně tak může hrozit i nebezpečí vážného poranění osob nacházejících se v době přeskoků elektrického výboje v blízkosti stromu. Hrozí také nebezpečí požáru okolních objektů.

Pokud jsem vlastníkem pozemku pod elektrickým vedením, jaká práva a povinnosti se mě týkají?

Udržovat ochranná pásma v řádném stavu jsou ze zákona povinni vlastníci či uživatelé pozemků, na kterých se vedení nachází. Ve většině případů však tuto činnost zajišťují provozovatelé přenosových či distribučních soustav na své náklady. Činí tak proto, aby zajistili bezpečnost a spolehlivost provozu přenosové soustavy, za něž mají jako provozovatelé odpovědnost. Vlastník, který v ochranném pásmu nechává růst porosty nad stanovenou hranici 3 m, porušuje zákon a dopouští se tak přestupku, za který mu může státní Energetický regulační úřad udělit pokutu. V některých případech to může být dokonce posuzováno i jako trestný čin poškozování a ohrožování provozu obecně prospěšného zařízení. V zákoně jsou stanovena rovněž omezení pro činnosti v ochranných pásmech. Jde o zákaz umísťování staveb či konstrukcí nebo uskladňování hořlavých a výbušných látek. Dále platí zákaz provádět všechny činnosti, které by mohly ohrozit bezpečnost provozu energetických zařízení (např. pohyb vysokých mechanismů, vršení zeminy či jiného materiálu).

Jak postupovat při údržbě ochranných pásem elektrického vedení?

Při provádění odstranění a okleštění stromů a jiných porostů je nutné dodržovat zásady bezpečnosti práce a rovněž je nutné dodržovat bezpečné vzdálenosti od elektrického zařízení. Osoba, která bude provádět zásah do stromů, se při jeho realizaci nesmí za žádných okolností jakoukoli částí svého těla či použitými pracovními prostředky a jinými věcmi přiblížit k živým částem vedení na vzdálenosti bližší, než je bezpečná vzdálenost od vedení. U vedení nízkého napětí (400/230 V) je bezpečná vzdálenost od vedení 1 m, nejkratší vzdálenost porostu od vedení 2 m. U vedení vysokého napětí (22 kV) je bezpečná vzdálenost od vedení 2 m, nejkratší vzdálenost porostu od vedení 3,5 m. U vedení velmi vysokého napětí (110 kV) je bezpečná vzdálenost od vedení 3 m, nejkratší vzdálenost porostu od vedení 4,5 m. Tyto vzdálenosti platí jak pro osobu provádějící zásah, tak pro veškeré stroje, nástroje, zdvihací a montážní zařízení a musí být odvozeny od nejbližších vodičů pod napětím jak ve vodorovném, tak ve svislém směru dle jmenovitého napětí vodičů. Zásah se nesmí provádět v případech, kdy před zásahem větve stromu a jiného porostu, strom či jiný porost zasáhne do vedení nebo při provádění zásahu může padající větev, strom či jiný porost zasáhnout vedení. V případě pádu stromu či jiného porostu včetně jejich větví do nadzemního vedení musí osoba provádějící zásah bezodkladně přerušit prováděný zásah, nedotýkat se stromu či jiného porostu nebo jejich větví, které jsou v kontaktu s nadzemním vedením a o vzniklém stavu informovat provozovatele přenosové soustavy.

Je možné plochy pod elektrovedy ještě nějak dále hospodářsky využívat?

Hospodaření na pozemcích typu trvalých travních porostů či orné půdy zpravidla není kvůli elektrovedům zásadně limitováno a tyto plochy se standardně hospodářsky využívají ať již k produkci zemědělských komodit či jako pastviny. S přihlédnutím na povolenou výšku porostů do 3 m lze tyto plochy vhodně využívat i jako plantáže vánočních stromků, lesní školky či semenné sady. Standardní je i využití těchto ploch k produkci ovoce. Zde je třeba zohlednit místní terénní podmínky, především pak vzdálenost vodičů od země a při zakládání ovocných sadů volit například nízkokmenné kultivary ovocných dřevin či keře. Především u vyšších napěťových hladin, kde je širší ochranné

Foto Eva Hadová

Foto Eva Hadová

výkon. Roli zde hraje i lidský faktor, jelikož se jedná o fyzicky namáhavou práci, realizovanou často v klimaticky nepříznivých podmínkách. Firmy narážejí i na nedostatek kvalifikovaného personálu.

Možná i proto tyto technologie stále častěji nahrazují frézy a drtiče. Během nasazení těchto strojních technologií dochází k rozmělnění likvidovaných dřevin a pařezků na malé kousky, které zůstávají na dotčené lokalitě, a údržba je tedy provedena v jednom cyklu. Výhodou je rychlost, jelikož likvidace vzniklé dřevní hmoty je provedena souběžně s údržbou. Výhoda je to však jen zdánlivá, jelikož ponecháním dendromasy na místě samém dochází k obohacení stanoviště, a tím je následně podpořen další růst dřevin. Navíc na holých plochách intenzivně rostoucí dřeviny (jako je např. akát) nemají žádnou konkurenci a mohou se snadno prosadit. Pro provozovatele distribučních soustav to pak znamená nutnost častější údržby, a tedy i zvýšení nákladů. Značnou nevýhodou je tedy nepříznivý vliv na stanoviště samotné a nutno podotknout, že to je velice necitlivá technologie pro všechny zde žijící živočichy.

Mechanizovanou údržbu zeleně lze však realizovat i s ohledem na současné trendy ze strany ochrany životního prostředí. Naše společnost používá technologie založené na kráčivém nosiči náradí KAISER S12 se speciálním adaptérem vyvinutým přímo pro účely údržby ochranných pásem, tak aby nedocházelo k poškozování bylinného krytu. Adaptér pracuje na principu oboustranných protichůdných nožů, které stříhají vzrostlý porost cca 20 cm nad zemí. Výhodou je především denní výkon stroje, který je v průměru 1 ha. Přesto, že má zařízení dobrou průchodnost terénem, dává volně žijícím zvířatům možnost úniku a zároveň je na stanovišti zachována původní struktura bylinného patra. Za výhodu lze považovat i možnost dalšího využití vzniklé dřevní hmoty pro energetické účely - k produkci biomasy. **-jj-, Eva Hadová**

Pestřenka *Cheilisia chrysocoma*

Tuto pestřenku jsem si vyfotila 22. 4. 2023 na okraji lesa u Kasovského rybníka v Újezdě u Chanovic (okres Klatovy). Svým vzhledem napodobuje samotářskou včelu zednici (*Osmia*), nebo podle jiného zdroje pískorypku ryšavou (*Andrena fulva*) – viz [Kompost č. 5/2021](#). Obývá vlhké oblasti s olšemi a vrbami. Dá se pozorovat podél cest, na světlinách a na místech s nízkou trávou. Ráda se sluní. Navštěvuje blatouchy, hlohy, narcisy, slivoně, pryskyřníky a vrby. Je zaznamenáno, že samičky kladou vajíčka na děhel lesní (*Angelica sylvestris*), což by tedy měla být hostitelská rostlina larev. Letová perioda této pestřenky je od dubna do června. V Kompostu jsme si již představili pestřenku sršňovou v [č. 10/2019](#).

Eva Legátová

Použitá literatura:

https://en.wikipedia.org/wiki/Cheilisia_chrysocoma

<https://www.flickr.com/photos/63075200@N07/albums/72157629916804845/>

Foto Eva Legátová

Večer s dokumentem - 112. díl – Bilance

V [prosincovém Kompostu](#) jsme upozornili na publicistický pořad České televize Bilance, který rozebírá některá podstatná témata dneška v ekonomických souvislostech. Některé epizody mají však výrazný přesah i do ochrany životního prostředí a spotřebitelství. Na jaře byly odvysílány další díly, z nichž dva je možné zařadit do této oblasti.

Rychlá, levná, špinavá móda - Tato epizoda reflektuje v environmentálních kruzích často řešené téma módního průmyslu a opět velmi výstižně se podařilo v necelé půlhodince problematiku shrnout i pro možná doposud nepolíbeného diváka. Kromě zajímavých globálních čísel přináší pořad zatím ne příliš přijímaný obrázek tohoto průmyslu jakožto jednoho z nejvíce znečišťujících odvětví lidské činnosti. Fenomén fast fashion je již poměrně dlouhou dobu zakořeněný v podvědomí, ale jak vlastně vznikl a do jaké míry se na něm každý z nás podílí? Věděli jste, že nejbohatší člověk světa je vlastníkem největšího fast fashion oděvního koncernu na světě? Jak funguje spolupráce módních značek a mladých internetových influencerů?

Foto CCO

Proč může být některé oblečení tak levné a kdo nebo co ten rozdíl nakonec zaplatí? A proč recyklace textilu tento problém nedokáže vyřešit? Na všechny tyto tíživé otázky se epizoda snaží nalézt odpověď a daří se jí to i navzdory nízké stopáži velmi dobře. Snímek samozřejmě nadzdvihne i pokličku asijských sweatshopů, ale k nehezským obrázkům z míst vzniku našeho oblečení nakonec nabídne i možnosti řešení, ke kterým může přispět každý z nás. Dávno pryč jsou totiž doby, kdy jsme byli nuceni nakupovat oblečení na vietnamských tržnicích, protože jsme na jiné prostě neměli. Z módy se stal symbol nadbytku, plýtvání a neochoty vidět souvislosti.

Rozbitá globalizace #doba nedostatku - Nedostatek léků, čipů a stavebních materiálů. Často skloňované oblasti posledních měsíců. Jak se projevují, ale hlavně co je všechno spojuje? Na to se snaží přijít další epizoda cyklu

Bilance s výrazným environmentálním přesahem. Odpověď na tuto otázku je právě v kontextu dopadů na životní prostředí stěžejní. Úzce totiž souvisí s jevem zvaným globalizace. Zatímco jsme po desetiletí z pohodlí západního světa nakupovali vše, na co jsme si vzpomněli, za co nejnižší možnou cenu a bez ohledu na to, kde a za jakých podmínek to bylo vyrobeno, podobně jako výše zmíněný módní průmysl se nám i výroba dalších produktů přelila směrem na východ. Včetně stěžejních surovin jako jsou právě léky, čipy, stavební materiály a mnoho dalšího. Celá řada složitějších výrobků jako auta nebo elektronika dnes prochází velmi složitým výrobním a dodavatelským řetězcem i s desítkami subdodavatelství zemí, kde výpadek jednoho článku znamená zpoždění nebo přerušení dodávek finálního produktu. A to se souběhem několika globálních událostí a krizí děje právě nyní. Není to však jen nepříjemnost, která komplikuje naše životy. Ukazuje to hlouběji na problém, který doutná pod naší pohodlností a snahou konzumovat vše tak, jak jsme byli zvyklí.

Globalizace patrně dosáhla svého vrcholu a začíná vyčerpávat sama sebe. Covid, válka na Ukrajině nebo energetická krize se jeví spíše jako spouštěče, ne jako přímá příčina. Inflace a zhoršování ekonomické situace části obyvatel jsou pak průvodním jevem. Stojíme na pokraji rozsáhlejšího ekonomického kolapsu? O tom je zatím asi příliš brzy spekulovat. Začíná se však mluvit o tzv. deglobalizaci, což by v šetrnějším překladu znamenalo něco jako kontrolovaný ústup od globalizace. Skutečnost v dnešním totálně provázaném světě může být však daleko horší a rychlejší. V každém případě - až příště nebude něco k dostání, zkusme se zamyslet, jestli to také není zčásti tím, že jsme si tak trochu navykli na naši neomezenou spotřebitelskou moc a touhu mít všechno nové, hned a za co nejlepší cenu. -jj-

Pozvánky - červen 2023

Ekoporadna při Šmidingerově knihovně zve:

Farmářské trhy Strakonice

pátek 9. a 23. 6., 13 - 17 hod., Velké náměstí pod radnicí

Dvěma červnovými termíny bude zakončena jarní část strakonických farmářských trhů. Přijďte si před letní přestávkou doplnit zásobu čerstvé zeleniny, sazenic a farmářských potravin. Vybrat budete moci také z nabídky občerstvení a rukodělných výrobků. Bližší informace a seznamy přihlášených prodejců na webu: <http://farmarsketrhy.strakonice.eu/>. Pořádá Ekoporadna při ŠK ve spolupráci s Městem Strakonice. Kontakt: Jan Juráš, jan.juras@knih-st.cz, 721 658 244. -jj-

Pobočka ŠK Za Parkem zve:

Mezigenerační klub PARK

NE 11. 6., PO 12. 6. Poznávání. Aktivní odpočinek. Ruční práce. Knížky. Podle možností a chuti pobyt buď v knihovně, nebo venku. Sraz 2. neděle v měsíci v 18:00 a následující pondělí v 10:00 před pobočkou ŠK Za Parkem.

Úterní zastavení

ÚT 20. 6. Setkání s literaturou, tentokrát z díla a korespondence Františka Ladislava Čelakovského. Od 16:30, pobočka Za Parkem.

Vícehlasy s manželi Hanou a Jiřím Šantrůčkovými z PŘF UK

ST 21. 6. Řeč bude o společném zkoumání koloběhu vody v krajině, v půdě, v rostlinách a o nacházení cest k její ochraně. Vstupné 80 Kč, studenti a senioři 50 Kč. Předprodej 14 dnů před akcí v čítárně ŠK. Od 18:00 v sále ŠK na III. hradním nádvoří.

Přírodovědný výlet do okolí Obřího hradu

SO 24. 6. Sraz v 7:25 na nádraží (stanice č. 6). V 7:35 odjezd kvildským autobusem do Vimperka a dál po přestupu do Nicova (příjezd v 8:42). Tam se sejdem s profesionálním průvodcem Josefem Peckou (poplatek 100 Kč – až na místě). Půjdeme po zpevněných lesních cestách ke zbytkům keltského hradiště Obří hrad u Popelné a dál přes vrch Valy na autobus na stanici Churáňov hotel. Odjezd v 15:57, přestup ve Vimperku. Délka trasy cca 10 km.

Ledňáčci

Schůzky rodin se zájmem o přírodu, tradice a lidové hry. Pro děti všeho věku (i v kočárku) s rodiči, prarodiči apod. Přicházet mohou i dospělí bez dětí nebo starší školáci bez dospělých. Pomoc při vedení programu je vítaná, ale není nutná. Chodit lze i nepravidelně. Sraz v 16:00 před zámek u vývěsky ŠK. PÁ 9. 6. se podíváme ke kozičkám do hradního příkopu a dostaneme se až k nim za ohradu, 16. 6. se slavnostně rozloučíme před prázdninami. Info pobočka ŠK Za Parkem nebo Vladimíra Blahoutová (775 919 485 – formou sms).

Výstavky

Od máje až do máje - výstavka amatérských limeriků na přírodní a regionální témata - od 10. 5. do 10. 7. Pokračují i dlouhodobé akce – výstavka větvíček a květin na určování, Místa s přírodními zajímavostmi, Nejmilejší knihy.

Bližší informace:

Pobočka Šmidingerovy knihovny Za Parkem, Husova č. 380, Strakonice. Otevřeno PO a ČT 13–18, ST 8–12 hod. Kontakt: 380 422 720, alena.hrdlickova@knih-st.cz. 14. 6., 3. 7. a 24. 7. – 3. 8. bude na pobočce Za Parkem z provozních důvodů zavřeno. -ah-

Pozvánky odjinud:

Víkend otevřených zahrad 2023

10. a 11. 6., vždy od 9 do 16 hod. Zahrada rodiny Vávrových ve Skalách u Strakonice o velikosti 2 ha je zaměřena hlavně na potravinovou soběstačnost a využívá prvky permakultury. Zahrada je certifikovanou Přírodní zahradou. Vstupné 50 Kč, více info: vikendotevrenychzahrad.cz/permafood

Drobné smetí

Dravci a sovy nejčastěji hynou rukou člověka

Rozsáhlý výzkum dat o 24 dravých ptácích a sov prokázal, že nejčastější příčinou úmrtí těchto zvířat je přímé pronásledování člověkem - pytláctví, travičství atd. Více informací viz [zde](#).

MŽP představilo teze zálohování nápojových obalů

Chystané legislativní úpravy plánovaného systému zálohování vybraných jednorázových nápojových obalů představilo Ministerstvo životního prostředí. Změny by měly proběhnout v průběhu letošního roku, zálohový systém by mohl být do praxe zaveden nejdříve v roce 2025. Více se dočtete [zde](#). -jj-

Literární okno

Ani na to nemyslete

Bez okolků a dlouhých úvodních slov - tohle je jedna z nejpodstatnějších environmentálních publikací, která se mi kdy dostala do ruky. Knihu s podtitulem „Proč náš mozek ignoruje klimatickou změnu“ anglického odborníka na komunikaci George Marshalla rozhodně nemůžeme snadno zařadit do poměrně dlouhého seznamu prací o globální změně klimatu. Přestože se tomuto tématu věnuje, snaží se zejména zodpovědět tíživou otázku - proč se nám tak „úspěšně“ daří ignorovat natolik podstatné téma. Zatímco někdo se snaží hledat viníky v podobě politiků, fosilních společností a médií, autor rozplétá temná zákoutí lidské psychiky a vysvětluje principy, prostřednictvím kterých klimatickou změnu odsouváme na samý okraj všeobecného zájmu. A vlastně ta skutečná zábava nastane ve chvíli, kdy si za téma klimatické změny dosadíte libovolný jiný okruh angažovaných záležitostí - většinou těch méně příjemných, vyžadujících velký kus osobní zodpovědnosti. Teprve tehdy se totiž ze čtení o psychologickém kontextu klimatické změny stává něco, pomocí čeho dokážete vysvětlit dost velkou část dění dnešního světa. Dění, nad kterým někdy tak trochu zůstává rozum stát. Autor, který sám sebe považuje za klimatického aktivistu, rovněž střílí i do vlastních řad a komentuje dosavadní veskrze neúspěšné snahy a kampaně environmentálních organizací. Samozřejmě nabízí i návod, jak by to šlo dělat lépe.

Hned po (mimořádně velmi vydařeném) úvodu k českému vydání od známého ekopsychologa Jana Krajhanzla autor cupuje všeobecnou představu „bitvy o klimatickou změnu“. Podle ní stojí proti sobě věda a komerční zájmy, resp. pravda a výmysly. Ve skutečnosti je však současná dezinterpretace a nezájem důsledkem víceméně pouze našich přirozených sklonů vidět pouze to, co chceme, a přehlížet to, co vidět nechceme. Tento hlavní okruh a princip je zkoumán na základě mnoha již delší dobu známých psychologických principů.

V první řadě jde o tzv. potvrzovací zkreslení, což je tendence aktivně si vybírat takové důkazy, které nám pomáhají utvrzovat se v našich již existujících znalostech, postojích a přesvědčeních. „Efekt přihlížejícího“ úzce souvisí s konformitou a spočívá v přesvědčení, že pokud problém řeší tak málo lidí, asi není tak podstatný. Tento princip úzce souvisí s vytvářením a udržováním sociálních norem. Žebříček hodnot a řešených témat napříč celou společností je extrémně odolný vůči jakýmkoli změnám, a sociální normy tedy samy sebe udržují v dlouhodobém statu quo. „Zastávat názory, které nejsou v souladu s naší sociální skupinou, tedy znamená vážnou a reálnou hrozbu a náš mozek je nastavený tak, že ji vyhodnocuje jako závažnější než jiné hrozby, dokonce i takové, které představují přímé ohrožení pro nás osobně.“

Další šuplík psychologických obranných mechanismů směřuje k vlastnostem samotného děje klimatické změny. Autor přichází k poměrně hořkému poznání - globální změna klimatu se může pyšnit všemi atributy, které brání tomu, aby s ní lidstvo něco aktivně dělalo. V diskuzích o ní neexistuje jasný nepřítel, neexistuje v ní konkrétní ani symbolický příběh, je těžce uchopitelná, neurčitá a straší lidi svou neznámostí. Zároveň každý tuší, že se na ní sám podílí, tudíž se nedá na někoho snadno ukázat prstem. Významným faktorem je také dlouhodobost. Ta se sice ve světlech novějších poznatků stírá (klimatická změna již probíhá a zasahuje do životů mnohých z nás), ale tento děj přesto většinová společnost vnímá až v kontextu poměrně vzdálené budoucnosti.

Jinými slovy - klimatická změna svou povahou neatakuje naši přirozenou lidskou sobeckost, neboť její dopady na naše zájmy nejsou snadno propojitelné. „Řešení problému změny klimatu vyžaduje, aby lidé v krátkodobém horizontu přistoupili na určité náklady a omezení životního standardu, a tím předešli vyšším, avšak nejistým

ztrátám někdy ve vzdálené budoucnosti.“ Tato charakteristika je bohužel v příkrém rozporu s naším běžným uvažováním nad drtivou většinou věcí. Přičemž náklady na naši nečinnost lze už dnes poměrně přesně vyčíslit. Snížení emisí způsobujících změnu klimatu by nás v nadcházejících 50 letech stálo přibližně 1 % ročního HDP. Pokud však nic neuděláme, roční náklady na extrémní projevy počasí stoupnou natolik, že budou představovat 5-20 % ročního důchodu, a to napořád.

A tím se dostáváme k dalšímu okruhu - téma klimatické změny v očích veřejnosti je až nápadně odolné vědeckým faktům. Z důvodu své multivalentní povahy a uměle vytvářeného obrazu neshody odborníků jsou data a čísla prezentující dopady změny klimatu pro většinu společnosti zcela mimo rozlišovací schopnosti. V této části textu je zdůrazňováno, co v dnešní diskuzi chybí. Jsou to silné příběhy, metafory, symboly, důvěra v mluvčího, osobní příklady a další ingredience, které pomáhají rozdmýchat zájem a součinnost lidí v řešení podobných složitějších problémů. Současná interpretace oslovuje víc racionální část mozku než tu emocionální, která je však k podobné akci důležitější. Autor zmiňuje rovněž pojem skupinové identity, která souvisí s výše zmíněnou sociální normou. Klimatická změna začne být řešena až ve chvíli, kdy ji velká část společnosti přijme do svého okruhu zájmu. Jiným popisem toho samého je slovní spojení „bazén obav“, což naopak popisuje

Foto Richard Hurd

naši omezenou kapacitu řešit závažné hrozby - většinou jen v okruhu toho, co se nás bezprostředně dotýká. Na našem mechanismu ignorovat některá témata se zhusta podílí také složitost problému. Pokud věc nemá snadné řešení, je velká pravděpodobnost, že ji vytlačíme do pozadí.

Jedním z významných „aha-efektů“ knihy je právě ta část, která reflektuje samotné zelené hnutí a klimatický aktivismus. Nabízí významný pohled zvenčí a zčásti také odpovídá na otázku, proč přes veškerou snahu a dobrý úmysl většina klimatických kampaní končí do vytracena. Klimatická změna je totiž chápána jako striktně environmentální téma - tedy něco, co je mimo zájem většinové společnosti. Naopak by bylo třeba komunikaci o ní propojovat s dalšími významnými (zejména sociálními) tématy - nezaměstnanost, ekonomika, migrace... Stejně tak je podstatné vést argumentaci i prostřednictvím pozitivních konotací - spolupráce, sounáležitosti, naděje a nových příležitostí. Snaha o omezování emisí totiž konfrontuje naše dosavadní zcela běžné návyky. „Dovídáme se, že život, jaký si spojujeme s pohodlím a ochranou své rodiny, nyní představuje hrozbu...“

Domnělou nezávažnost klimatické změny pomáhají živit také (mediální) diskuze, neboť vytvářejí mylný dojem, že o věrohodnosti vědeckých poznatků je ještě třeba diskutovat. A možná hlavní faktickou překážkou legislativních změn (zhusta blokováných fosilními korporacemi) je princip řešení pouze „u výfuku“, nikoli „u hlavice“. Hlavní politické třenice probíhají kolem samotného vypouštění emisí, ale téměř nijak není řešeno omezování těžby fosilních paliv. V úvodu zmíněný a symbolizovaný střet mezi fosilními korporacemi a vědeckými poznatky však také oslabuje důraz na naše osobní spotřebitelství. Jsou to totiž firmy a přeneseně i politici, které svými penězi ve prospěch paliv a uhlíkově náročných technologií udržujeme v chodu. Klimatickou změnu je tak třeba řešit na všech těchto úrovních. Ale i osobní příspěvek každého z nás je třeba komunikovat na základě pozitivních příkladů, jinak se může obrátit v přirozený mechanismus viny a odporu.

Závěr knihy patří velmi hutnému shrnutí probíraných poznatků a mně nezbyvá než ji vřele doporučit. Pro lidi pohybující se v této oblasti povinnost, pro všechny ostatní možná oči otevírající text. -jj-

Stolítka ze Strakonice

Protože letos slavíme 180. výročí vzniku naší knihovny, je to zároveň příležitost si uvědomit význam jejího zakladatele pátera Josefa Šmidingera (1801-1852) a jeho současníků. A která roční doba se nejlépe hodí k připomenutí našeho národního obrození? Určitě přelom jara a léta se svojí mladou energií a přírodními krásami. Je to poznat i podle motivů v díle dvou z nejvýznamnějších básníků, které máme s počátky české moderní kultury spojené. Jedním z nich je Karel Hynek Mácha (1810-1836), druhým strakonický rodák František Ladislav Čelakovský (1799-1852). Oba hodně psali o utěšené krajině domoviny, o řekách, lesích, rozkvetlých růžích...

Víte, že existuje taková planá růže, které voní nejen květy ale i listy? Třeba to byla ona, která (ještě před rozkvetem) voněla už v máji K. H. Máchovi a dostala se do jeho nejslavnějších veršů. Je to náš původní druh a jmenuje se růže vinná.

Při Úterním zastavení 20. 6. si budeme povídat o F. L. Čelakovském a přijde řeč mimo jiné určitě i na jeho lásku ke květinám, kterou předal nejstaršímu synovi Ladislavovi, budoucímu významnému botanikovi. Podstatnou roli v podpoře Ladislavova směřování sehrál i rodinný přítel Jan Evangelis-

ta Purkyně, vynikající přírodovědec.

Ve fondu naší knihovny máme několik svazků obsahujících ukázky korespondence mezi osobnostmi obrozenecké doby a právě jimi se budeme při akci zabývat především, protože skrývají mnohá překvapení.

Ve škole jsme se učili o sbírce „Růže stolistá“ z roku 1840, v které básník přirovnává svou milovanou ženu Márinku k růžovému květu. Vyslovuje vděk rodnému městu, odkud pocházela i Márinka. A zároveň jsou to verše, které se dobře hodí k radosti z počínajícího léta - a tak z nich pár řádek připojuji na závěr:

... Či to poupě? srdce ptá se,
či to růže rozvitá?
Z půle dříme ve své kráse,
z půle život prosvítá... -ah-

Foto -ah-

Červnový kalendář Jirky Wagnera

Staří Římané přisoudili tomuto měsíci název Iunius. Podle bohyně Juno. Její jméno znamenalo něco jako dívka, mladá žena. A ta měla ve starověku celkem odpovědný úkol: především dbala o blaho žen, zejména těch těhotných. Byla u každého porodu a dohlížela, aby byl bez komplikací. A pak měla ještě delikátní úkol: dohlížet na panny, aby nepřicházely o svou čest příliš brzy. Že měla i dozor nad svatbami, to už jaksí patřilo ke kšeftu. A taky byla strážkyní kozích stád. A k tomu všemu ještě byla ochránkyní měst, především Říma a potažmo i celé říše. Jak vidno, měla toho, holka, na starosti docela dost.

Většina Evropy si pro červen ponechala v nějaké formě jméno bohyně. Češi byli ovšem pragmatičtí, asi i mlsní, a tak si spíš všímali červených jahod a třešní, taky červených květů a snad i množství všelijaké havěti v přírodě neboli červů. A tak máme červen!

Měsíc červen voní deštěm. - Co přinášíte, dny červnové?

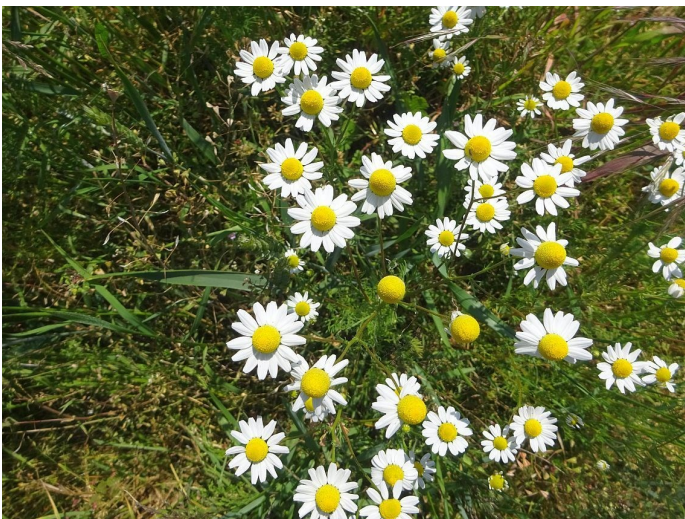

Foto Jiří Wagner

(příchod léta)

SLUNCE A MRÁČKY
si dneska rozdělily
nebe:
půl napůl.

HEŘMÁNKU V POLI
v slunečném dni
červnovém.
To se ti voní!

JAROVSKÉ LOUKY
teď po bouřce.
Stojí v nich
voda a čápi.

(z dálky)

ŘEKA OTAVA.
Pustý břeh.
Blesk z mraku sjel.
Ještě bez hromu.

ČERVENÉ TŘEŠNĚ.
I rybíz už.
Prázdniny
blíží se spěšně.

Listovka

Objevy detektiva Ledňáčka - odpovědi

- V jednom včelstvu včely medonosné jsou tisíce jedinců a díky vzájemné spolupráci se někteří věnují výhradně jen sběru pylu (pro odchov larev atd.). Včely se navzájem informují o nejvhodnější pastvě v okolí a na tu se zaměřují, a tím pádem přenášejí mezi květy pyl těch samých druhů rostlin a opylování je o to vydatnější.

V knihovně si můžete půjčit knížku Michaela Stavariče „Včelíkář aneb mravenčí nemají o opylování vsutku ani poněti“ a v ní je úloha včel jako opylovačů hlavním námětem. Další z knížek o včelách pro děti jsou např. „Pohádkové včely“ od Jana Lebedy.

- V literatuře a na internetu se uvádí, že včela nalétá za svůj život asi 8 000 km. Za hodinu navštíví asi 800 květů. Jeden kilogram medu představuje práci 350-400 včel. Rychlost letu včely může být až 70 km/hod. Od svého sídla se vzdalují až na 5 nebo i o něco více kilometrů, nejaktivnější jsou v okruhu 2 km. Výkony včel jsou o to obdivuhodnější, že se často pohybují s velkou zátěží. Kromě nektaru nebo vody nosí do zásoby i pyl a po rovině zvládnou až dvacetinásobek své váhy!

Když se řekne „po dobu života jedné včely“, je to v létě u dělnice jen 6-8 týdnů (více viz např. [zde](#)). Ty včely, které mají přežít zimu, mají k tomu dopřáno 6-8 měsíců. Namáhavou práci je vyplněna i tato doba, protože včely v zimě nespí, ale zahřívají úl. Využívají při tom přeměnu energie ze spotřebované potravy, přemisťování mezi sebou z povrchu chomáče dovnitř a zpátky, drobné rychlé pohyby atd. Při přehřátí naopak křídly větrají a vůbec mají pořád něco důležitého každá za úkol.

- Hudbu k písni o včelce Máje napsal Karel Svoboda, český text je dílem Zdeňka Rytíře. Kniha se dá vypůjčit i v naší knihovně, jmenuje se „Dobrodružství včelky Máji“ (nebo v jiných vydáních podobně) a je původně z roku 1912, od německého autora Waldemara Bonselse (1880-1952). V češtině vyšla poprvé už v roce 1921. **-ah-**

Foto Vilém Hrdlička

Zdraví a strava

Závěrečná grilovačka 12. sezóny kurzů vaření

Pokud by měly kurzy zdravého vaření potenciál bořit některé zažitě mýty ohledně stravování, pak se to daří asi zejména v oblasti údajné složitosti a chuťové nedostatečnosti zdravějšího a rostlinného stravování. Zejména ve spojení se všeobecně dobrou dostupností takřka všech potravinových alternativ již argument o tom, že strava bez masa nebo všech živočišných produktů není atraktivní nebo chutná, zkrátka neobstojí.

Foto Eva Hadová

V květnu jsme se sešli v závěru již dvanácté sezóny oblíbených strakonických kurzů zdravého vaření při tradiční venkovní grilovačce. Účastníci měli možnost posedět, vychutnat pro mnohé netradiční pokrmy a nasát trochu inspirace pro nadcházející grilovací období. Byla to zároveň odměna za jejich hojnou účast v průběhu celé sezóny, která byla právě v tomhle ohledu takřka rekordní. Podobná akce proběhla v závěsu i v Blatné, kde jsme s účastníky završili sezónu jedenáctou.

Recepty tentokrát sázely na „fast foodové“ klasiky v podobě rostlinných hotdogů a bezlepkových rostlinných karbanátků. Právě takové záležitosti mohou názorně ukázat, že argument chuti už je dávno překonaný. A že pokud už je náš důvod k rostlinnému stravování jakýkoli, rozhodně si nemusíme upírat žádné gastronomické zážitky. V oblíbené disciplíně sladkého grilování pak nejen svou barvou zazářila červená řepa v citrónové marinádě. Inspiraci můžete nasát prostřednictvím receptů uvedených níže. Případně v archivu Kompostu zalistujte staršími květnovými čísly, kde jsou k dispozici další grilovací recepty.

Hot dogy s droždovou cibulkou

Ingredience: celozrnné bagetky, rostlinné párky, cibule, čerstvé droždí, rostlinný olej, sůl

Postup přípravy: Na kameni nebo na pánvi krátce opečeme rostlinné párky a vložíme do ohřátých baget. Cibuli nakrájíme na slabá půlkolečka a restujeme na oleji dozlatova, osolíme a v závěru do ní rozdrobíme čerstvé droždí (zhruba kostka droždí na 1-2 cibule). Necháme dobře rozpustit a směsí plníme hotdogy.

Bezlepkové bezmasé karbanátky

Ingredience: sójové kostky (případně granulát), cibule, česnek, rýžová / pohanková nebo jiná bezlepková mouka, kukuřičná strouhanka, drcený pepř, drcený kmín, drcený koriandr, majoránka, listová petržel, sůl, rostlinný olej, sójová omáčka

Postup přípravy: Sójové kostky uvaříme doměkka v osoleném a okořeněném nálevu. Pomeleme je v masovém mlýnku. Na větší kusy pokrájenu cibuli a česnek orestujeme do sklovata a také pomeleme. Těsto ochutíme kmínem, koriandrem, pepřem, posekanou petrželí, majoránkou, sójovou omáčkou, dle potřeby dosolíme a spojíme moukou a strouhankou. Karbanátky můžeme obalit ve strouhance a smažíme dozlatova.

Foto Markéta Kališová

Sladká řepa

Ingredience: červená řepa (velká nebo dvě malé), citrónová šťáva (2 lžíce), cukr (2 lžíce), rostlinný olej (lžíce), sůl (1/4 lžičky)

Postup přípravy: Řepu nakrájíme na cca 0,5 cm silné plátky, vaříme 10 minut do částečného změknutí a necháme vychladnout. Ze zbývajících surovin připravíme marinádu v uvedeném poměru a řepu do ní naložíme alespoň na 24 hodin. Grilujeme na kameni nebo opékáme na pánvi z obou stran a zlehka zaléváme zbytkem marinády. -jj-

Ing. Jan Juráš -jj-

Ekoporadna při ŠK, Informační centrum neziskových organizací, Husova 380, Strakonice

Po, St: 7:30 - 16:00, Út, Čt: 12:00 - 16:00,
Pá - po domluvě

tel.: 380 422 721, 721 658 244

E-mail: jan.juras@knih-st.cz

Základní organizace Českého svazu ochránců přírody
Strakonice, Zámek 1

www.csop-strakonice.net

E-mail: posta@csop-strakonice.net

Kompost - Strakonický měsíčník o ochraně přírody

Příspěvky v tomto čísle - Jan Juráš, Alena Hrdličková (-ah-), Monika Kozáková, Tereza Humešová, Eva Hadová, Jiří Wagner, Eva Legátová

Grafika - Jan Juráš

Logo Kompost - Monika Březinová

Kresby - Ivana Jonová

Jazyková úprava - Jan Juráš

Kontakt - jan.juras@knih-st.cz, 380 422 721

Publikované články vyjadřují výhradně názory autorů

Anticopyright 2023

ŠMIDINGEROVA
KNIHOVNA
STRAKONICE